



BURDUR MERKEZ AZİZİYE KÖYÜ KÖY SEYİRLİK OYUNLARI ÜZERİNE BİR DERLEME ÇALIŞMASI

A COMPILATION STUDY ON VILLAGE THEATRICAL PLAY OF AZİZİYE VILLAGE, BURDUR CENTRAL

İnci IRLAYICI¹

1. Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı,
incicelayer.nc@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-3205-5035>

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Article Type
Research Article

Başvuru Tarihi/Appliation Date
25.02.2025

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
30.04.2025

DOI
10.20875/makusobed.1647034

Öz

Köy seyirlik oyunları, Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip olmakla birlikte özellikle kırsal kesimlerde toplumsal dayanışmayı, yerel kimliği, kültürel hafızayı canlı tutan unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çalışma, Burdur il merkezine bağlı olan Aziziye köyünde icra edilen köy seyirlik oyunlarını belgelemeye ve bu geleneksel kültürel mirası bilimsel bir yaklaşımla ele almaya yönelik bir derleme çalışmasıdır. Araştırma sürecinde Aziziye köyünde oynanan köy seyirlik oyunları kaynak kişilerin anlatımıyla ses ve görüntü kaydı alınarak derlenmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler; köy seyirlik oyunlarının yapısını, içeriğini, toplumsal işlevini ve geleneksel unsurlarını belgeleyip analiz etme konusunda bizlere yardımcı olmuştur. Çalışma, bu kültürel mirasın kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılmasına katkı sunmayı ve köy seyirlik oyunlarının korunmasını sağlamayı hedeflemektedir. Elde edilen görsel ve işitsel veriler, köy seyirlik oyunlarının ritüelistik yapısı, performatif özellikleri, kullanılan dil ve semboller gibi unsurları anlamlandırmak amacıyla analiz edilmiş olup bu oyunların yöre insanı tarafından nasıl algılandığına dair unsurları içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Köy Seyirlik Oyunu, Kültürel Miras, Gelenek, Tiyatro

Abstract

Village theatrical plays hold a significant place in Turkish folk culture, particularly in rural areas, where they contribute to social solidarity, local identity, and the preservation of cultural memory. This study aims to document and analyze the traditional village theatrical plays performed in Aziziye, a village in Burdur's central district, through a scholarly approach. The plays were compiled through oral narratives from local informants, along with audio and visual recordings. The collected data enabled an in-depth examination of their structure, content, social functions, and traditional elements. This study seeks to preserve this cultural heritage by systematically documenting it for future generations. Visual and auditory data were analyzed to interpret the ritualistic structure, performative characteristics, linguistic elements, and symbolic components of these plays. Additionally, the study explores how the local community perceives them, offering insights into their cultural significance and role in maintaining collective memory.

Keywords: Village Theatrical Play, Cultural Heritage, Tradition, Theatre.

Bu makaleye atıfta bulunmak için:

İrlayıcı, İ. (2025). Burdur merkez aziziye köyü köy seyirlik oyunları üzerine bir derleme çalışması. *MAKU SOBED*, (41), 248-260.
<https://doi.org/10.20875/makusobed.1647034>

EXTENDED SUMMARY

Purpose of the Study: The aim of this research is to document and ensure the transmission of traditional village theatrical performances in the Burdur province to future generations. In line with this objective, the performances of village theatrical plays, which are still actively performed in Aziziye village, have been archived through audio and visual recordings. The study seeks to analyze the content, ritualistic structure, social function, and cultural significance of these performances using a scientific approach.

Beyond compiling and contributing these village theatrical plays to the academic literature, the study also aims to examine various aspects such as how they are perceived by the local community, the transformations they have undergone over time, and their contributions to social life.

Research Questions:

The research is guided by the following questions:

What are the village theatrical plays performed in Burdur province?

How are these plays perceived in the local context?

What are the contents of these plays?

Literature Review: A review of the literature has revealed that there is no comprehensive study on village theatrical plays in Burdur province, despite their recognition within the UNESCO Turkey Intangible Cultural Heritage List. This gap in the academic literature highlights the significance of this research. By addressing this deficiency, this study contributes to the academic recognition of the village theatrical plays in Aziziye village, Burdur, while also playing a crucial role in the preservation and transmission of this cultural practice to future generations.

Methodology: The study employs the compilation method, which is widely used in folklore research. Various data collection techniques, including semi-structured interviews, audio and video recordings, were utilized to document the narratives. The collected data were analyzed using content analysis, a qualitative research method, and subsequently reported.

The scope of this research is limited to Aziziye village, located in the central district of Burdur province. The study population consists of individuals from Aziziye village who actively participate in these performances. Participants were selected through purposive sampling. Data were collected from three key informants, and the plays were documented through audio and video recordings. The recorded data were securely stored, transcribed, and analyzed through content analysis to examine the narratives and structure of the village theatrical plays. Additionally, photographs and videos of the plays were obtained from the informants and incorporated into the study.

Findings and Discussion: Technological advancements, rural-to-urban migration, declining rural populations, and shifts in entertainment culture have brought village theatrical plays—an essential branch of traditional Turkish theater on the verge of extinction. These plays, which were once performed primarily for entertainment on specific occasions in rural areas, contain significant cultural and religious elements of Turkish traditions. However, they are now at risk of being forgotten due to a lack of awareness among younger generations.

This study serves as an important initiative to document and preserve the village theatrical plays still actively performed in Aziziye village, Burdur. By analyzing how these plays are perceived by the local community and comparing them with similar performances in other regions, the study highlights their cultural significance and the urgent need for their transmission to younger generations.

The village theatrical plays in Aziziye are primarily performed for entertainment purposes at weddings and military send-off ceremonies. Informants indicated that they inherited these performances from their elders and have made significant efforts to pass them on to younger generations, emphasizing the critical state of their survival. In the past, when technology was less prevalent, these plays were frequently performed as a form of communal entertainment. Informants stated that two out of every three weddings during the summer months featured these performances. Although similar plays are performed in neighboring villages, many of them are known to have originated specifically from Aziziye village. While different regions may use varied names and slight modifications, the fundamental structure of the plays remains the same. These performances are improvised, with actors selected based on their ability to engage in spontaneous performance.

Due to the presence of coarse humor, these plays are generally performed within the village community without any issues. However, when showcased at major festivals, offensive language and heavy jokes are often moderated to prevent misunderstandings. Although props and costumes are typically provided by the villagers, a special camel model has been crafted for Aziziye's "Camel Play", distinguishing it from other regions where the camel is represented using a ladder or a person.

Given the influence of ancient shamanistic traditions, village theatrical plays have been recognized by UNESCO as part of the Intangible Cultural Heritage List. However, without necessary protective measures, these performances face the risk of disappearance. Villagers have expressed their deep concern that if efforts are not made to sustain these traditions, finding participants from younger generations will become increasingly difficult.

1. GİRİŞ

Batı Akdeniz'in Göller Yöresi olarak adlandırılan bölgesinde yer alan Burdur ili, geçmişi M.Ö. 7000'lere kadar uzanan köklü bir tarihe sahip güzide bir kenttir. Kentin sahip olduğu bu köklü geçmiş onun hem çevresinde hem de Anadolu kültüründe önemli bir pozisyonda olmasını sağlamıştır. Kültürel unsurların yoğunluğu hasebiyle kentte Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri'ne giren on bir adet unsur olduğu bilinmektedir. Söz konusu unsurlar; Alaca Dokumacılığı, Sipsi Yapımcılığı, İkitelli Kozağaç Curası Yapımcılığı, Serenler Zeybeği, Kütük Atma, Düğün Gecesi Eğlencesi/Maşala, Yünüm, Boğaz Havası/Boğaz Hadası, Teke Zortlatması, Ceviz Ezmesi Geleneği, Burdur Şiş olarak sıralanmaktadır. (Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024). Türk kültür tarihinde törenlerin sosyal işlevleri ve kültürel sürekliliğe katkıları önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Burdur yöresi, zengin tören kültürü ile dikkat çekmektedir. Acar'ın (2023) çalışmasında da vurgulandığı üzere, Burdur törenleri yalnızca geleneksel pratiklerin aktarımıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Eski Türk kültür öğeleriyle olan bağlantılarını da sürdürmektedir. Törenlerin tarihî süreç içerisindeki değişim ve dönüşümünün bağlam merkezli bir yöntemle incelendiği bu eser, Burdur'un Anadolu kültürel coğrafyasındaki özgün konumunu ortaya koymakta ve günümüz Türk dünyasındaki paralelliklerle karşılaştırmalı analizler sunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Burdur törenleri, hem geçmişin izlerini taşımakta hem de günümüz sosyal yapısına etki eden dinamik unsurlar olarak yaşamaya devam etmektedir (Acar, 2023).

Burdur ilinin sahip olduğu bu kültürel öğelerden biri de UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan ve çalışmanın merkezinde bulunan önemli günlerde köy meydanlarında yine köy halkı tarafından oynanan köy seyirlik oyunlarıdır. Araştırma hem bu geleneksel kültürün kayıt altına alınıp gelecek nesillere aktarılacak devamlılığının sağlanması hem unutulmaya yüz tutmuş bu geleneğin akademik çevrelerce bilinmesi açısından önemli ve dikkate değerdir.

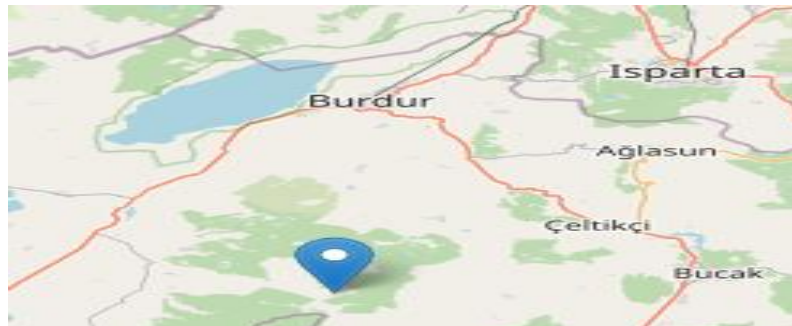
Yapılan literatür taramasında, Burdur ilinin hâlâ aktif bir şekilde varlığını gösteren köy seyirlik oyunları üzerine kapsamlı bir çalışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, literatürdeki bu boşluğa dikkat çekmesi çalışmanın önemini belirgin hale getirmekte ve bu alandaki akademik eksikliği doldurma potansiyeli göstermektedir. Sözlü kültürün yazılı hale getirilmesi sadece akademik anlamda değil, aynı zamanda bu köklü kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından da büyük bir değer taşımaktadır.

Çalışmada, köy seyirlik oyunlarının derlenmesi ve belgelendirilmesi yoluyla yerel kültürün sürekliliğine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu sebeple araştırmanın, sözlü kültürün yazılı hale getirilmesi ve arşivlenmesi sürecine önemli bir katkı sunacağı öngörülmektedir.

1.1. Aziziye Köyü

Çalışmanın evrenini oluşturan Burdur'un merkezine bağlı Aziziye köyünün konumu Şekil 1'deki gibidir.

Şekil 1. Aziziye Köyü Konumu



Aziziye, Burdur il merkezine bağlı 2022 verilerine göre 507 nüfusa sahip ve merkeze 49 km uzaklıkta bulunan bir köydür (Aziziye, 2024). Köyün geçimi diğer köyler gibi tarım ve hayvancılık üzerine kuruludur. Köy seyirlik oyunları Aziziye köyünde köydeki yerel halk tarafından; düğün, bayram gibi özel günlerde eğlence amaçlı olarak oynanmaktadır. Diğer köylere nazaran Aziziye köyünde köy seyirlik oyunları daha canlı

yaşamakta ve icra edilmektedir. Aziziye köyü bu özelliği ile araştırma alanı olarak tercih edilmiştir. Burdur merkeze bağlı Aziziye köyünde icra edilen köy seyirlik oyunları çevre köylerdeki oyunlara benzemekle birlikte buradaki gösteri sıklığının diğer köylere nispeten daha fazla ve oyuncuların birçoğunun bu köye mensup olması nedeni ile Aziziye, çalışmanın merkezine alınmıştır.

1.2. Köy Seyirlik Oyunları

Geleneksel Türk tiyatrosunun önemli bir kolunu teşkil eden köy seyirlik oyunları, kırsal alanlarda bayram, düğün gibi özel günlerde, köy halkı tarafından köy meydanlarında veya köy odalarında icra edilen gösteri türleri arasında yer almaktadır (Karadağ, 1978, akt. Aycıl ve Saygın, 2019). Kökenleri Şamanist inançlara ve mitolojik unsurlara dayanan bu oyunlar, UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne dâhil edilen Türk kültürel mirası unsurları arasında yer almaktadır.

Köy seyirlik oyunları, “düğünlerde, bayramlarda ve yılın belirli günlerinde (baharın gelişi, Hıdırellez vb.) kutlama amacıyla köy halkının bir araya gelerek ‘oyun çıkarma’ ya da ‘oyun gösterme’ adı altında gerçekleştirdiği sahneleme faaliyetleri” şeklinde tanımlanmaktadır (Karadağ, 2019, s. 4, akt. Aycıl ve Saygın, 2019, s. 2). Bu tür gösterilerde yazılı bir metne bağlı kalınmaksızın yalnızca "kanava" adı verilen çerçeve bir metin üzerinden hareket edilmektedir. Oyuncular, profesyonel sahne sanatçıları yerine doğrudan köy halkından seçilen bireylerden oluşmaktadır. Seyirciler de yine aynı topluluğun fertlerinden meydana gelmektedir.

Her ne kadar sahneleme sürecinde dekor kullanımına ilişkin belirgin bir beklenti olmasa da ihtiyaç duyulduğunda sahne dekoru ve aksesuarlar yine köy halkı tarafından temin edilmekte ve bu öğeler, gerçekçilikten ziyade göstermeci bir yaklaşımla kullanılmaktadır (Aycıl ve Saygın, 2019).

Köy seyirlik oyunlarının yapısal bileşenleri ise İçyar (2016) tarafından “metinlerin yapısı, oyunların oynanışı ve yöneticisi, oyun alanı, sahne öğeleri, müzik ve dans” biçiminde sınıflandırılmıştır. Yazılı metin bulunmaması, oyuncu seçiminde hazırcevaplık ve doğaçlama yeteneği yüksek bireylerin tercih edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu durum oyunların dinamik ve etkileşimli yapısını pekiştirmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, halk bilimi araştırmalarında yaygın olarak kullanılan derleme yöntemi temel veri toplama tekniği olarak benimsenmiştir. Folklor alanında derleme faaliyetleri yürütülürken yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış elde edilen anlatılar sesli ve görüntülü kayıtlar aracılığıyla belgelendirilmiştir. Toplanan veriler, nitel araştırma desenlerinde sıklıkla tercih edilen içerik analizi yöntemi doğrultusunda çözümlenmiş ve sistematik bir biçimde raporlaştırılmıştır.

Burdur Merkez Aziziye Köyü Köy Seyirlik Oyunları Üzerine Bir Derleme Çalışması başlıklı bu araştırmanın temel amacı, köklü bir kültürel miras niteliği taşıyan köy seyirlik oyunlarının belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda, Aziziye Köyü'nde hâlen yaşatılmakta olan köy seyirlik oyunlarının performansları sesli ve görsel kayıtlarla arşivlenmiş bu oyunların içerik yapısı, ritüelistik özellikleri, toplumsal işlevleri ve yerel kültür içerisindeki konumları bilimsel bir yaklaşımla incelenmiştir.

Yapılan literatür taraması sonucunda, UNESCO Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan köy seyirlik oyunlarına ilişkin olarak Burdur ili özelinde kapsamlı bir akademik çalışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, araştırmanın önemini ortaya koymakta ve yerel bir kültürel ögenin bilimsel yazına kazandırılması ile akademik çevrelerde görünürlük kazanması bakımından çalışmanın katkı değerini artırmaktadır. Ayrıca, söz konusu kültürel pratiğin korunması ve gelecek nesillere sağlıklı bir biçimde aktarılması yönünden da önem arz etmektedir.

Araştırmada yalnızca köy seyirlik oyunlarının derlenerek yazına kazandırılmasıyla birlikte bu oyunların köy halkı tarafından nasıl algılandığı, zaman içerisinde ne tür değişimlere uğradığı ve sosyal yaşama olan etkileri gibi farklı boyutlarının da değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında sorulan sorular şu şekildedir:

- Burdur ilinde oynanan köy seyirlik oyunları nelerdir?
- Bu oyunların yörede algılanışı nasıldır?

- Oyunların muhtevaları nelerdir?

Araştırma, Burdur il merkezine bağlı Aziziye Köyü ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın evrenini de aynı şekilde Aziziye Köyü oluşturmaktadır. Köy seyirlik oyunlarında görev almış olan kişiler, amaçlı örnekleme yöntemi doğrultusunda seçilerek araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Araştırma sürecinde, üç kaynak kişiden köy seyirlik oyunlarına ilişkin veriler derlenmiş gerçekleştirilen görüşmeler sesli ve görüntülü kayıtlarla belgelenmiştir. Derleme sonucunda elde edilen veriler yazılı metne dönüştürülmüş ve içerik analizi yöntemiyle değerlendirilerek çözümlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca oyunlara ait fotoğraf ve video kayıtları da kaynak kişilerden temin edilerek çalışmaya görsel materyal olarak eklenmiştir.

3. BULGULAR

Yapılan derleme çalışması sonucunda, günümüzde nadiren icra edilen köy seyirlik oyunlarının Burdur il merkezine bağlı Aziziye Köyü’nde hâlâ yaşatılmaya çalışıldığı ve yeni nesillere aktarılması adına yoğun çaba sarf edildiği tespit edilmiştir. Genellikle eğlence zamanlarında oynanan bu oyunlar, Aziziye Köyü sakinleri için bir eğlence unsuru olmanın yanında kültürel kimliğin bir sembolü olarak değerlendirilmektedir. Köy halkı tarafından genç kuşaklara sevdirmeye çalışılan bu oyunlar, kuşaktan kuşağa aktarılan bir gelenek olarak yaşatılmaktadır.

Köy seyirlik oyunlarının, çoğunlukla köy delikanlıları tarafından düğün evlerinde sergilendiği belirlenmiştir. Oyunların geleneksel olarak düğünlerde oynandığı bilinmektedir ancak son dönemlerde asker uğurlamaları gibi farklı sosyal etkinliklerde de nadiren icra edildiği gözlemlenmiştir.

Oyunlar süresince, tüm gösterilerde ortak bir unsur olarak yer alan “Arap” ya da “Külcü” karakteri dikkat çekmektedir. Bu karakter; sahne geçişlerinde, zeybek oyunlarının sonunda ve oyun sırasında çeşitli anlarda sahneye çıkarak performansla dinamizm kazandırmakta ve ateş etrafında dans ederek seyircilerle doğrudan etkileşime geçmektedir. Seyircilere kum veya toprak atarak onları oyunun pasif izleyicisi olmaktan çıkaran bu karakter, performansın ritmini belirleyen bir unsur olarak işlev görmektedir. Yüzü siyaha boyanmış, özel kostüm giymiş bir erkek figürü olarak canlandırılan Külcü tipi, oyun boyunca ateşin etrafında dönerek gerçekleştirdiği hareketlerle eski Şaman inanç sistemine dair izler taşımaktadır. Bu karakterin, çocukları korkutarak ve seyircilerle fiziksel temas kurarak oyunlara canlılık kazandırdığı görülmüştür.

Oyunların sergilendiği alanın merkezinde yer alan “maşala ateşi”, cumartesi gecesı köy meydanında yakılan büyük bir ateş ifade etmekte ve köy seyirlik oyunlarının icra edildiği mekânın sembolü olarak kabul edilmektedir. Köy seyirlik oyunlarının bu ateşin etrafında şekillenmesi, oyunların ritüelistik yapısına işaret etmektedir.

Derleme çalışması kapsamında, Burdur il merkezine bağlı Aziziye Köyü’nde icra edilen köy seyirlik oyunlarının aşağıda sıralandığı şekilde kayıt altına alındığı tespit edilmiştir.

1.1. Deve Oyunu-Kekik Yağcı

Deve Oyunu, merkezinde maketten yapılmış bir “deve” figürünün yer aldığı geleneksel bir gösteridir. Bu oyunda, temsili devenin hareketleri eşliğinde icra edilen ve yöreye özgü tekerlemelerle desteklenen ritmik bir yapı dikkat çekmektedir. Deve Oyunu, sahip olduğu karakteristik müzik yapısı ve sözlü anlatım biçimiyle köy seyirlik oyunları arasında en bilinen ve en fazla ilgi gören oyunlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Her ne kadar Deve Oyunu ve Kekik Yağcı Oyunu birbirinden bağımsız iki farklı gösteri olarak kabul edilse de kaynak kişilerin aktarımlarında bu oyunların çoğu zaman birlikte sergilendiği ve birbirini tamamlayan yapılar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, derleme çalışmasında söz konusu iki oyun bir arada ele alınmış ve ortak anlatılar çerçevesinde incelenmiştir.

3.1.1. Olay Örgüsü

Oyun, deve maketinin oyun alanına getirilmesiyle başlar. Devenin etrafında seyirciler toplanır. Deve maketi ya maketten yapılmıştır ya da bir merdivenin içine giren oyuncu tarafından canlandırılır.

(Sahneye Kekik Yağcı karakteri girer. Kalabalığın arasında dolaşır ve bağırarak tekerlemesini söyler.)

Kekik Yağcı: Kekik yağcı geldi, kekik yağı satarım, esans satarım.

(Bir süre sonra tekerlemesine geçer.)

Baylara bayanlara
Merdivenden kayanlara
Belim incindi diyenlere
Bir öpücük verenlere
Samanlıkta koşturan
Meme tokuşturan
Yağların esanslarımız var.

(Tekerleme birkaç kez tekrar edilir. Ardından Muhtar karakteri sahneye girer.)

Muhtar: Sen kimsin hemşehrim? Nereden gelip nereye gidiyorsun?

Kekik Yağcı: Ben böyle köyleri gezerim, kalabalıklarda esans satarım, kekik yağı satarım.

Muhtar: İzin aldın mı?

Kekik Yağcı: Ben izin almam, buralıyım.

Muhtar: Kimsin sen?

Kekik Yağcı: Ben açıklayayım kendimi, kim olduğumu söyleyeyim size.

Muhtar: Tamam, anlat bakalım. Lakabın nedir?

Kekik Yağcı: Ablaların yurdu vilayetinin, Samanlı Sancak kazasının, Tava Sapına bağlı Karyola Arka Direk mahallesinden, Yok Yok Sokak, Taş Bina'nın yanındaki boş mağazanın sahibi Yörük Ali derler bana.

(Muhtar anlamaz.)

Muhtar: Ya, anlamadım. Bir daha anlat hele!

Kekik Yağcı: Ablaların yurdu vilayetinin, Samanlı Sancak kazasının, Tava Sapına bağlı Karyola Arka Direk mahallesinden, Yok Yok Sokak, Taş Bina'nın yanındaki boş mağazanın sahibi...

(Burada Kekik Yağcı'nın tarif ettiği yerler gerçek değildir. Bu ifadeler, oyunun mizahi ve ironik yapısını yansıtmaktadır.)

Muhtar: Oo tamam, anladım. Peki, sen ne yapıyorsun?

Kekik Yağcı: Esans satarım, kekik yağı satarım, nane yağı satarım...

Muhtar: Buraya niye geldin?

Kekik Yağcı: Ben yan köydeydim de burada benim bir akrabam var.

Muhtar: Kim o?

Kekik Yağcı: Çikin Amat.

(Burada sözü edilen Çirkin Ahmet, köyün delisidir. Kostümü bu özelliğine uygun olacak şekilde abartılı ve dağınıktır.)

Muhtar: Az önce buradaydı. Çağırılım, bulalım.

(Muhtar kalabalığa seslenir. Çirkin Ahmet koşarak sahneye girer. Üstü başı perişan, hali tuhaftır.)

Çikin Amat: Ooo, sen beni mi çağırdın, muhtar?

Muhtar: Seni çağırđım.

Çikin Amat: Hayırdır, ne oldu?

Muhtar: Senin akrabân varmış burada.

Çikin Amat: Ben tanımıyorum. Kimmiş bu?

Muhtar: Ee, senin akrabânmış.

Çikin Amat: Tanıştır sana bizi...

Muhtar: Tamam, tanıştırayım.

Çikin Amat: Hemşehrîm, tanıştır kendini. Sen kimdin?

Kekik Yağcı: Bak iyi dinle, ben senle akrabayım.

Çikin Amat: Nereden akrabayız?

Kekik Yağcı: Sizin oğlanın düğününde damatlık elbiseyi diken terzinin demirini yapan demircinin körüğünü çeken çırağının yanındaki müşterinin amcasıyım.

Çikin Amat: Ooo! Biz bu kadar yakın akrabayız da hiç birbirimizi görmedik! Sen burada ne yapıyorsun?

(Bu sırada deve yere çöker, oyuncular sohbete başlar.)

Kekik Yağcı: Anlat bakalım, bizim köyde ne var ne yok?

Çikin Amat: Sizin kara köpek vardı ya, o öldü.

Kekik Yağcı: Kara köpek niye ölsün ya? Kara köpek durduğu yerde ölür mü?

Çikin Amat: Yok, durduğu yerde ölmedi. Sizin koca deve vardı ya, onun kemiğini yerken boğazına kaçtı, ondan öldü.

Kekik Yağcı: Ee, koca deve de mi öldü?

Çikin Amat: Koca deve de öldü tabii.

Kekik Yağcı: O niye öldü?

Çikin Amat: Baban kabir taşını mezarlığa götürüyordu, altında kaldı, öldü.

Kekik Yağcı: Allah Allah! Babam da mı öldü?

Çikin Amat: Tabii, baban da öldü canım.

Kekik Yağcı: Babam niye öldü?

Çikin Amat: Annenin mevlüdü vardı. Yemek pişiyordu, kazanın içine düştü, ondan öldü.

Kekik Yağcı: Anam da mı öldü?

Çikin Amat: Anan da öldü!

Kekik Yağcı: Anam niye öldü?

Çikin Amat: Sizin oğlanın acısına dayanamadı da ondan öldü!

Kekik Yağcı: Bizim oğlan da mı öldü?

Çikin Amat: Tabii, sizin oğlan da öldü!

Kekik Yağcı: Yok ya, bizim ev kapandı kaldı o zaman. Kimse kalmadı bizim evde!

Çikin Amat: Tabii ya, kimse kalmadı sizin evde!

Kekik Yağcı: Ee, bizim kapılar kapandı mı?

Çikin Amat: Yok yok, kapanmadı. Sizin kapılar kapanır mı? Sizin yan taraftaki komşular vardı ya, onlar ev yapıydı. Kapısı penceresi yoktu. Sizin kapıyı söktüler götürdüler, kendilerine taktılar. Sizin kapılar hovaldı kaldı!

Kekik Yağcı: Hadi kalk ya, gidelim de bizim evimize hiç olmazsa bir çul kilim serelim, oraları kapatalım.

(Son sahnede, deveyle birlikte ayağa kalkan oyuncular “Çek Deveci” müziği eşliğinde dans ederler. Tüm karakterler oyunun sonunda sahneye çıkar ve halkı selamlar. Oyun sona erer.)

Şekil 2. Deve Oyunu, Kekik Yağcı Oyunu ve Arap Karakteri

a-b) Deve Oyunu c. Arap Karakteri d. Kekik Yağcı Oyunu

a.



b.



c.



d.



1.2. Şıkşık Berber Oyunu

"Şıkşık Berber" olarak adlandırılan köy seyirlik oyununda üç temel karaktere yer verilmektedir: berber ustası, berber çırağı ve müşteri. Oyunun yapısında, güldürü unsurunu ön plana çıkaran abartı öğeleri belirleyici rol oynamaktadır. Başkarakter olan Şıkşık Berber, diğer oyuncularından farklı olarak abartılı ve uyumsuz kıyafetlerle donatılmaktadır. Yırtık elbiseler ve dikkat çekici aksesuarlar ve elinde taşıdığı abartılı berber teçhizatları aracılığıyla görsel mizah öğesi güçlendirmektedir.

Oyunda kullanılan araç-gereçlerde de benzer bir abartıya başvurulmaktadır. Ustura yerine tahra ya da nacak, tıraş köpüğü olarak büyük bir kovanın içerisine doldurulmuş deterjanlı su, tıraş fırçası yerine temizlik fırçası, tıraş sonrası krem olarak ise bir kutunun içindeki siyah ayakkabı boyası kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu öğeler aracılığıyla oyunun hicivsel ve parodik yönü pekiştirilmektedir.

Oyun, Şıkşık Berber karakterinin çırağı ile düğün alanına girmesiyle başlatılmaktadır. Seyirci arasından gönüllü bir kişinin müşteri rolünü üstlenmesiyle olay akışı şekillenmektedir. Söz konusu etkileşim, oyunun doğaçlama niteliğini ön plana çıkararak seyirciyle bütünleşmesini sağlamaktadır.

3.2.1. Olay Örgüsü

Sahneye Şıkşık Berber girer. Üzerinde yırtık, abartılı kıyafetler vardır. Elinde büyükçe bir fırça, köpük kovası ve tıraş malzemeleri bulunur. Kalabalığa doğru yaklaşır.

Berber: Ya selamünaleyküm! Ben geldim. (Kalabalığa döner.) Burada bir kalabalık gördüm. Ben berberim, "Şıkşık Berber" derler bana. Tıraş olmak isteyen var mı?

(Kalabalıktan biri gönüllü olur ve müşteri rolüne girer.)

Müşteri: Tamam, ben tıraş olacağım. Beni tıraş eder misin? Ücreti ne kadar?

Berber: Sen benim ilk müşterimsin, senden para almayacağım!

(Müşteri sandalyeye oturur. Berber malzemelerini çıkarmaya başlar. Kovaya deterjan döker, büyük fırçayla suyu köpürtür. Müşteri gördüklerinden korkarak kalkmak ister.)

Müşteri: A böyle tıraş mı olur?

Berber: Otur sen, otur! Gitme bir yere. Böyle tıraş olacaksın!

(Berber çırağı sahneye girer. Elinde bir sofr a bezi vardır. Müşterinin boynuna bağlar. Ardından müşteri hafifçe hareket edemesin diye elleri, kolları da bağlanır. Berber fırçayla bolca köpüğü müşterinin yüzüne sürer.)

Berber: Şimdi tıraşa geçiyoruz!

(Berber, ustura yerine büyük bir tahra veya palaska çıkarır. Gösterişli hareketlerle müşteriyi sözde tıraş eder.)

Berber: Şimdi de sana biraz krem sürelim...

(Ayakkabı boyası kutusunu çıkarır, müşterinin yüzünü boyamaya başlar. Müşteri hâlâ ne olduğunu anlamamıştır. Tüm yüzü boyandıktan sonra Berber aynayı tutar.)

Berber: Hadi bakalım, güzel olmuş mu?

(Müşteri aynaya bakar, kendini tanıyamaz ama şaşkınlıkla gülümser.)

Müşteri: Ya bu ben miyim? Oo tamam, güzel olmuşum!

Berber: O zaman hadi, kalk bakalım da bir oynayalım!

(Müzik başlar. Berber, çırak ve müşteri birlikte dans eder. Seyirci alkışlar. Oyun neşeyle sona erer, oyuncular sahneden çıkar.)

Şekil 3. Şıkşık Berber Oyunu ve Karakterleri (a-b)

a.



b.



1.3. Çiftçi Oyunu

Çiftçi oyunu da diğer oyunlar gibi soyutlamaya dayalı bir oyun olarak görülür. Dekor olarak bir tahta merdiven ve örtü vardır. Bu tahta merdiven tarlayı sürece k öküzlerin boyunduruğu olarak kullanılır. Köy

delikanlılarından iki kuvvetli genç başlarını bu merdivene geçirir ve üstlerine bir kilim atılır. Saban olarak da ağaçtan veya odundan bir eklenti yapılarak dekor oluşturulur. Çiftçi oyuna girer.

3.3.1. Olay Örgüsü

Çiftçi oyununda oyunun güldürü ögesi olarak seyircinin üstüne sürülen saban ve çiftçinin tarlasını ekerken yaptığı faaliyetler görülmektedir. Çiftçi tarlasını sürerken kalabalıktan ilerleyemez öküzünü kırbaçla kamçıyla dörter sağa sola yalpalayan öküzler haliyle seyircilerin üstüne doğru sürülür. Kalabalık etrafa kaçıışır ve bu döngü birkaç kez tekrar eder. Çiftçinin öküzlerini deh sağa git sola git komutlarıyla öküz kılığına giren oyuncular kalabalığın içinde insanlara çarpa çarpa ilerler. Çiftçi tarlayı sürme işini bitirdikten sonra heybesinden tohum olarak nitelediği toprağı alarak tarlaya atıyor gibi izleyicilerin üstüne atmaya başlar. Kalabalık sağa sola kaçıışır.

Çiftçi: Burayı ekim, bu sene burası bitti seneye inşallah iyi olacak, diyerek oyunu bitirir.

3.4. Dansöz-Kırat Oyunu

Köy seyirlik oyunları arasında yer alan Dansöz Oyunu, genellikle oyunların sonuna doğru sahnelenen ve güldürü unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı bir oyun olarak dikkat çekmektedir. Oyun, dansöz oynatmanın yasak olduğu bir köyde geçmekte ve iki erkeğin dansöz kılığına girerek dans etmesi ve ardından jandarmaların köye gelerek bu kişileri cezalandırması şeklinde kurgulanmaktadır. Bu mizahi yapı, köy halkının da aktif şekilde izleyici olduğu sahnelerde sergilenmektedir.

Oyunun sonunda, jandarma rolündeki kişiler tarafından verilen ceza sembolik olarak düğün sahibinden tahsis edilmekte ve ceza bedeli olarak alınan çerez, köyün genç delikanlıları arasında paylaştırılmaktadır. Oyun içerisinde bol miktarda soyutlama ögesine de yer verildiği görülmektedir. Örneğin; tahta bir merdiven, kırat şeklinde tasvir edilerek sahneye dahil edilmekte ve bu simgesel anlatım üzerinden oyun sürdürülmektedir.

Sahne düzeninde, dansöz kılığına giren iki erkek, halkın oluşturduğu kalabalığın önünde dans etmekte ve bu sırada oyun mizahi yönüyle seyirciyi etkilemektedir. Yapılan derlemede, *Dansöz Oyunu* ile *Kırat Oyunu* birlikte aktarılmış olmakla birlikte, bu oyunların ayrı ayrı da sahnelenbildiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, oyunlara ilişkin bilgiler, kaynak kişilerden elde edildiği şekliyle ve sözlü kültür verilerine sadık kalınarak sunulmuştur.

3.4.1. Olay Örgüsü

Dansöz Oyunu'nun ilerleyen sahnelerinde kadın kılığına girmiş iki erkek karakterin dans ettiği görülmektedir. Bu esnada oyunun akışına jandarma karakterlerinin dahil olmasıyla olaylar gelişmektedir.

Jandarma, sahneye "Kırat" olarak sembolize edilen tahta bir merdiven üzerine binmiş şekilde girer. Başlarında ise elinde palaska bulunan bir başçavuş yer alır. Bu karakterlerin, fiziksel yapılarıyla otoriteyi temsil edebilmesi amacıyla, genellikle güçlü ve heybetli oyuncular arasından seçildiği belirtilmiştir.

Sahneye giren jandarma karakterleri, dans eden figürlere müdahale ederek oyunun çatışma noktasını oluştururlar. "Bu köyde dans etmek yasaktır!" söylemiyle yere sembolik bir çizgi (ip) çekilir ve dans eden karakterler bu çizgi üzerine dizilir. Kalabalığa dönerek "Ev sahibini çağırın!" şeklinde yüksek sesle hitap edilir. Ardından kalabalıktan rastgele seçilen bazı isimler (Örneğin, "-Ahmet'i getirin, -Mehmet'i getirin" şeklinde) sahneye dahil edilir ve bu kişilerin de ipe dizilmeleri sağlanır. Bu sırada oyuncular, jandarma kılığına giren karakterler tarafından sembolik şekilde itilip kakılarak sahnelenen mizahi etki güçlendirilir.

Oyunun ilerleyen kısmında ipe dizilenlerin sayısının elli ila altmış kişiye kadar ulaştığı görülür. Nihayetinde komutan rolündeki karakter, düğün sahibine yönelerek, "Siz kimden izin aldınız? Bu köyde dansöz oynatmak yasaktır!" şeklinde bağırır ve sembolik bir ceza kesilir. Bu ceza, düğün sahibinden temsili olarak alınan ve oyuncular arasında paylaştırılan bahşiş şeklinde sembolize edilir.

Oyunun bu son bölümü, aynı zamanda köy seyirlik oyunlarının ve düğün eğlencelerinin sona erdiğini işaret eden simgesel bir final olarak değerlendirilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında elde edilen veriler ve bulgular doğrultusunda; Teknolojik gelişmeler, köyden kente göç, kırsal nüfusun azalması ve eğlence anlayışındaki değişim gibi unsurların geleneksel Türk tiyatrosunun önemli kollarından biri olan köy seyirlik oyunlarının günümüzde unutulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Kırsal bölgelerde eğlence ve belirli günlerin kutlanması amacıyla oynanan bu oyunlar; toplumsal yapı, inanç sistemleri ve kültürel unsurlar açısından bilgi sağlayan kaynaklardır ancak bu oyunların günümüz genç kuşakları tarafından yeterince tanınmadığı görülmektedir.

Bu çalışma, Burdur il merkezine bağlı Aziziye köyünde hâlâ oynanmaya devam eden köy seyirlik oyunlarının belgelenmesini, arşivlenmesini ve yazılı kaynaklara kazandırılmasını amaçlamaktadır. Köy halkı tarafından nasıl algılandığı, diğer yörelerdeki benzer örneklerle hangi yönlerden benzeştiği ya da farklılaştığı gibi hususlar çalışmanın kapsamına dâhildir. Bu bağlamda, söz konusu oyunlar kültürel aktarım süreçlerinde dikkate alınması gereken unsurlar arasında yer almaktadır.

Aziziye köyünde tespit edilen oyunlar, eğlence odaklı performatif etkinlikler olarak düğünler ve asker uğurlamaları gibi özel günlerde sergilenmektedir. Kaynak kişilerin ifadelerine göre, oyunlar önceki kuşaklardan öğrenilerek günümüze taşınmaktadır. Teknolojik araçların yaygın olmadığı dönemlerde, bu oyunların sosyal etkileşimi güçlendiren araçlar olarak işlev gördüğü belirtilmektedir. Günümüzde de bu etkinliklerin sürdürüldüğü ve yaz aylarında düzenlenen düğünlerin önemli bir kısmında yer aldığı aktarılmaktadır.

Araştırma sırasında oyunların çevre köylerde de benzer biçimlerde oynandığı ancak bazı oyunların Aziziye köyüne özgü biçimlerde üretildiği tespit edilmiştir. Oyunların yazılı bir metne bağlı kalmaksızın doğaçlama yöntemiyle sahnelendiği ve oyuncuların bu yönüyle seçildiği görülmüştür. Sahne düzeni ve kostümler köy halkı tarafından temin edilmekte ve Deve Oyunu'nda ise özel olarak hazırlanmış bir deve maketi kullanılmaktadır.

Geleneksel Türk tiyatrosunun bir türü olan köy seyirlik oyunlarının günümüzdeki görünürlüğünün azaldığı gözlemlenmektedir. Bu durumun sebepleri arasında toplumsal eğlence anlayışındaki değişiklikler ve teknolojinin etkisi yer almaktadır. Önceden köylerde yaygın biçimde oynanan bu tür geleneksel tiyatro örneklerinin tanınırlığı günümüzde azalmıştır.

Burdur ili, geleneksel halk kültürünün çeşitli öğelerini hâlâ barındıran illerden biri olarak bu tür oyunların yaşatıldığı alanlardan biridir. Geleneksel tiyatronun UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan unsurlarla ilişkilendirilmesi, bu alandaki akademik araştırmaların ve kültürel envanter çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, köy seyirlik oyunlarının sistemli biçimde belgelenmesi ve kültürel miras kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.



Bu çalışma için Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 25.10.2024 tarih ve 2024/13-04 sayılı kararıyla izin alınmıştır.

Makale ile ilgili notlar

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmanın tüm süreci, çalışmanın beyan edilen tek yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2023). *Kültürel ve sosyal bağlamda Burdur törenleri*. Palet Yayınları.
- Acar, H., & Göde, H. A. (2020). Burdur’da kadın merkezli ritüelistik bir uygulama köy seyirlik oyunu örneği “Dolma doldurma”. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 103-116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oguzhan/issue/55728/760300>
- Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1(1), 64-84. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3602435>
- Atlı, S. (2017). Köy seyirlik oyunlarından “deve oyunu” üzerine bir değerlendirme ve Balıkesir-Pamukçu deve oyunu. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(2), 16-40. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307354>
- Avcı, A. H. (1992). *Halkbilimi konuları ve araştırma yöntemleri*. Ankara.
- Aziziye, Burdur (2024, 22 Kasım). Wikipedia içinde. https://tr.wikipedia.org/wiki/Aziziye,_Burdur
- Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2024, 5 Kasım). *Somut olmayan kültürel miras*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://burdur.ktb.gov.tr/TR-155612/somut-olmayan-kulturel-miras.html>
- Gönen, S. (2011). Türk kültüründe kız kaçırarak evliliğin köy seyirlik oyunlarındaki izleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 45-55. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/littera/issue/29462/304226>
- İçyar, C. (2016). Köy seyirlik oyunlarının teknik özellikleri. *Sanat Dergisi*, (30), 68-72. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/29568/281436#article_cite
- Karadağ, N. (1978). *Köy seyirlik oyunları* (Vol. 5). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mıhladı, N. (2015). *Burdur yöresi halk oyunlarının incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Saygın Gemici, A., & Ünlü Aycıl, N. (2019). Isparta köy seyirlik oyunları. *Art-E Sanat Dergisi*, 12, 186-194. <https://doi.org/10.21602/sduarte.665684>